

Compilatie Musework Live sessie 'Door de kunsten willen professionaliseren' d.d. 18 mei 2021

Motto (vrij naar Sartre): Le professeur n'est pas, il se fait
[de docent bestaat niet, hij maakt zichzelf [door zijn keuzes], of: hij wordt]

De uitnodiging voor deze sessie luidde als volgt:

Tijdens deze onlinebijeenkomst praten we na en verder op de keynote lecture, waarmee Gert Biesta op maandag 17 mei van 16.00 – 17.00 uur Musework Live 2021 opent. In zijn keynote lecture gaat Biesta in op de betekenis van de kunsten in het onderwijs. Kritisch treedt hij een aantal veel gebruikte begrippen tegemoet zoals 'maken', 'leren', 'zelfexpressie' en 'creativiteit'. Er staat volgens Biesta meer op het spel. Met verwijzing naar Hannah Arendt gaat hij in op de vraag hoe we als mens in de wereld kunnen verschijnen, hoe we zichtbaar en aanspreekbaar kunnen zijn: door te handelen. Daarin heeft onderwijs een belangrijke taak te vervullen, met de kunsten in een sleutelrol.

Tijdens deze sessie op 18 mei leggen we graag de verbinding tussen het verhaal van Biesta en subjectificatie *van docenten*, daarbij de rol van de kunsten meenemend. Het gaat dan bij uitstek om het durven loslaten van de ordening (de socialisatie, "zo zijn onze manieren") en het durven improviseren als docent. Om dit gedeelte (naast kwalificatie, je vakkundigheid, en socialisatie) van je docentenrepertoire verder te ontwikkelen vraagt erom dat je als docent ook zelf 'instapt': door mee te doen, door mee (bijv. muziek/narratieven/tekeningen/gedichten, etc.) te maken en mee te spelen. Het als docent zelf 'instappen' bevordert persoonsontwikkeling (van zowel leerlingen, als van de docent zelf), professionalisering en praktijkontwikkeling.

De volgende sprekers laten hier hun licht op schijnen:

- Catelijne van Middelkoop: hoogleraar Visual Communication Design (TU Delft) en practor Betekenisvolle Creativiteit (ROC SintLucas Eindhoven)
- Cok Bakker: hoogleraar Didactiek van levensbeschouwelijke vorming (UU) en lector Normatieve Professionalisering (HU)
- Helma Oolbakkink-Marchand: lector Naar een Meervoudige Professionaliteit van Leraren (HAN)
- Koen Vos: practor Brede Vorming (ROC Friese Poort)
- Mieke Koeslag-Kreunen: lector Werken in Onderwijs (HU)

Na elke bijdrage van een van deze sprekers is er gelegenheid voor interactie met het publiek.

Deze dialoogsessie wordt vormgegeven en georganiseerd door Pieter Baay (HKU en Onderwijs124), Bart van Rosmalen (HKU) en Hanke Drop (HU)

Beeldverslag

Op basis van de sessie en kort napraten is dit beeldverslag gemaakt:

<https://www.dropbox.com/sh/gpbb4hkk7d5jnee/AACU7OMNmiVO-NldvnB5rQrwa?dl=0&preview=2.+Door+de+kunsten+willen+professionaliseren+v2.mp4>

Opgehaalde thema's

Tijdens de sessie kwamen onderstaande thema's in relatie tot subjectificatie van docenten naar voren:

Wie is de leraar? Zo startte Helma de eerste bijdrage. Daarbij ging het om de individuele docent die tal van verschillende rollen op zich neemt én krijgt toegedicht behalve de rol van docent als persoon voor het bord. Ze gaf een citaat uit *Teacher Man* van Frank McCourt (2005) om dit te illustreren: "*And you called yourself a teacher? I was more than a teacher. And Less. In the high school classroom you are a drill sergeant, a rabbi, a shoulder to cry on, a disciplinarian, a singer, a low-level scholar, a clerk, a referee, a clown, a counselor, a dress-code enforcer, a conductor, an apologist, a philosopher a collaborator, a tap dancer, a politician, a therapist, a fool, a traffic cop, a priest, a mother-father-brother-sister-uncle-aunt, a bookkeeper, a critic, a psychologist, the last straw.*" etc. Hierbij is er ook sprake van de steeds wederkerige afstemming tussen de docent en de leerling/student of de docent kan zijn wie op dat moment de leerling/student nodig heeft.

De docent van nu heeft niet alleen een meervoudige professionaliteit, maar moet daarbij ook beschikken over rolfluiditeit. Het is belangrijk om te erkennen dat dit ontzettend veel vraagt van docenten. Mieke noemde bovendien in de laatste bijdrage de docent als lid van het docententeam, waarover hieronder meer. In sommige docententeams hebben docenten vanuit bijv. de gespreid leiderschapsopvatting ook nog een leiderschapsrol. Dat riep ook de vraag op: wie is de leider?

Samenwerking van docenten in een team kan tot echte co-creatie leiden. Volgens verschillende bijdragen gaat het bij samenwerken om: grenzen verkennen; kruisbestuiving; "het genie bestaat nu uit een team" en niet meer uit het individu; constructief conflict, *where the rubber meets the road*; wederzijdse afhankelijkheid: in complexiteit kún je het ook gewoonweg niet meer alleen.

In verschillende bijdragen kwam het tekortschieten van onze taal naar voren. Op drie verschillende manieren. In de eerste plaats hoe moeilijk het is als docent om woorden te geven aan ervaringen die buiten je beroeps/vaktaal liggen. Daarbij werd (in de chat) gepleit voor een nieuwe benaming voor het begrip subjectificatie, hoewel in navolging van Hester IJsseling (Thomas More hogeschool) werd gesteld dat het niet meteen begrijpen van een term ook een bepaalde kwaliteit met zich meebrengt.

Ook werd gezocht naar een andere – preciezer uitgedrukte - naam voor de houding van ontvankelijkheid, en dan dus niet *hexis*. Een andere manier waarop taal tekortschiet kwam in antwoord op de allerlaatste vraag, naar wat jouw nieuwsgierigheid heeft opgewekt tijdens de sessie en waar je verder mee zou willen. Helma bracht hier in dat aan de ene kant de sociale wetenschappen (onderwijskunde) een eigen taal bezigen, en

dat de pedagogiek en de filosofie aan de andere kant ook een eigen taal bezigen. Deze twee 'domeinen' die zich mede buigen over onderwijs spreken heel verschillende talen die elkaar zo vaak lijken uit te sluiten. Zouden ze niet dichterbij elkaar kunnen gebracht?

Tot slot kwam er het pleidooi om het vraagstuk rond de beperkingen van taal voor betekenisgeving breder te trekken door ditzelfde ook in andere sectoren te gaan verkennen. Denk aan Joris Luyendijks boek over de Londense bankwereld, gaf Cok als voorbeeld, waarin beschreven wordt hoe juridische legitimatie het mogelijk maakt dat je wel hoogst speculatieve producten in de markt zet, terwijl je er niet over peinst om zo'n product aan je lievelingstante aan te bieden.

De kunsten kunnen mogelijk in al deze voorbeelden een rol spelen in het toevoegen van expressievormen.

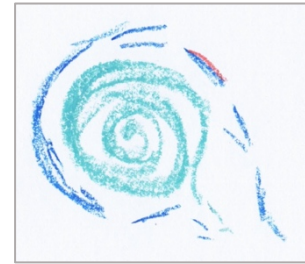
Spanningen (als trigger) van de docent werden genoemd. Daarbij is sprake van verschillende soorten spanningen. Spanningen tussen wie je bent als persoon en als professional; spanningen tussen privé en werk; spanningen en/of een (al dan niet) constructief conflict met collega's; spanningen in het

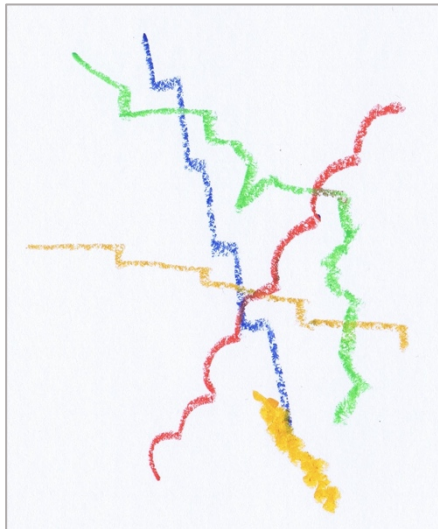
contact met ouders. Spelen met wat je hebt, het moeten doen met wat er is, en dat kunnen verdragen. Maar dus ook: *spelen* met wat je hebt, m.a.w. maak er wat van en zet daarvoor de kunsten in! [dit ook als aanvulling op het mooie statement "Er valt dus iets VAN te maken", waarmee Catelijne begon in reactie op Biesta's vraag in zijn keynote lecture: "valt hier dus nog iets te maken?"]. Tot slot bracht Mieke in dat het moeten vernieuwen van je onderwijs(curriculum) spanningen bij de docent kan oproepen. Die gaan er vaak om dat er niet echt de tijd is om te kunnen experimenteren met- en toe-eigenen van de nieuwe aanpak.

Het belang van vertraging kwam verschillende keren voorbij. Het belang van het kunnen stellen van trage vragen (een term van Harry Kunneman, UvH) werd tegelijkertijd benadrukt, als ook als lastig punt voor docenten benoemd. Biesta sprak in zijn keynote lecture ook over vertragen als een van de drie pedagogische kwaliteiten van subjectificatie (de andere twee zijn volgens hem: onderbreken en

steunen & voeden). Een trage vraag is bijvoorbeeld de subjectiverende vraag: "Wat vraagt dit van mij?", waarbij mijn 'ik' in het geding komt. Hoe het tempo van de lerende (docent en student) zich ontwikkelt, is iets dat Catelijne als interessant onderwerp uit de sessie overhoudt om verder te gaan verkennen. Daarbij is ook vaak sprake van circulariteit. Het roept de vraag op: kun je de vooruitgang temperen?

Aandacht voor verschil kwam veelvuldig naar voren. In de chat werd Rancière's *De Onwetende*

Meester als bron genoemd vanwege het door Cok besproken punt van (intellectuele) gelijkheid tussen de docent (in - bij uitstek - levensoriëntatie) en de leerling/student, terwijl de Meester de leerling wel steeds een stap voor moet blijven om de leerling de wereld in te kunnen begeleiden.

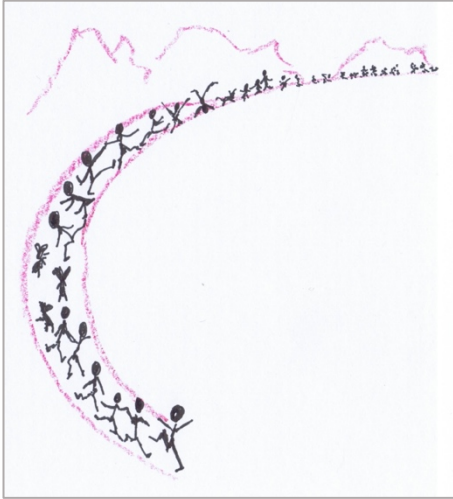
Koen liet in zijn beeldpresentatie zien hoe hij aan de hand van bijvoorbeeld Eschers Labyrint en een hedendaagse verbeelding van het 'Laatste Avondmaal' het belang van diversiteit, meervoudige perspectieven en verschil agendeert met docenten en studenten. Catelijne bekritiseerde onze Westers georiënteerde blik op (design) onderwijs. Daardoor missen we zeer betekenisvolle perspectieven!

Rolfluiditeit is hierboven al genoemd, evenals het betrekken van andere sectoren (de banksector) om je licht breder op te steken.

Overkoepelend lichtte dit thema als boundary crossing op: dit moet de docent niet alleen in toenemende mate kunnen, maar hier liggen ook veel kansen voor docenten om zich hierdoor juist te professionaliseren. Grenzen zijn ook leermogelijkheden. Helma sprak in deze context over LARP-en (live action and role presentation): de grenzen van het eigen docentschap, van het eigen vakgebied mogen vaker opgezocht dan nu in de praktijk gebeurt, vaak vanwege de hectiek van alledag.

Ten slotte kwam veelvuldig de rol van de kunsten naar voren in de chat en bij elke inbrenger. De kunsten als deel van de Geesteswetenschappen (*the arts*); als mogelijke taalbrug tussen onderwijswetenschap aan de ene kant en onderwijsfilosofie en pedagogiek aan de andere; als meertalige betekenisgever (hermeneutiek) waar onze dagelijkse woordenschat en vaktaal tekortschieten. Het belang van kunnen improviseren (terwijl je tegelijkertijd wél een oriëntatie hebt

waar je heen wilt als docent) werd benadrukt. De moeilijk te overschatten rol van de verbeelding in onderwijs, en vooral in het aangaan van complexe vraagstukken, wicked problems, werd herhaaldelijk genoemd.

Vervolgstep

Deze sessie zouden wij graag als een eerste gezamenlijke verkenning onder lectoren en practoren van subjectificatie van docenten willen beschouwen. Wat zou dat over gaan? Hoe zouden docenten zich hierin kunnen bekwamen, professionaliseren?

Op basis van deze eerste verkenning kunnen we ons voorstellen dat we met een zich nog uitbreidende groep (docent-)onderzoekers voort kunnen gaan op deze thematiek. Daarbij lijken de kunsten, de creatieve maakprocessen vooral een rol te krijgen als middel om iets anders te bereiken. Bijvoorbeeld de brug te slaan tussen onderwijskundigen en onderwijsfilosofen. Of expressievormen aan te reiken waar onze taal in de onderwijscontext tekortschiet. Maar is de rol van creatieve maakprocessen wel zo instrumenteel?